

Passaloecus pictus RIBAUT, 1952 (Hymenoptera:
Crabronidae) – pierwsze stwierdzenie w Polsce

Passaloecus pictus RIBAUT, 1952 (Hymenoptera: Crabronidae)
– first records from Poland

Piotr OLSZEWSKI¹, Tadeusz PAWLIKOWSKI²

Wydział Biologii i Ochrony Środowiska UMK, Katedra Ekologii i Biogeografii,
ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń; e-mail: ¹thecla@wp.pl, ²pawlik@biol.uni.torun.pl

ABSTRACT: The first record of *Passaloecus pictus* RIBAUT, 1952 from Poland is given. One female was collected in the Gorzowskie Murawy nature reserve (UTM: WU14).

KEY WORDS: Hymenoptera, Crabronidae, *Passaloecus pictus*, first record, Polish fauna.

Rodzina grzebaczowatych Crabronidae obejmuje 8772 gatunki opisane w 246 rodzajach (PUŁAWSKI 2012). W Polsce dotychczas stwierdzono występowanie 215 gatunków, spośród których 11 zalicza się do rodzaju *Passaloecus* Shuckard, 1837 (SKIBIŃSKA 2002, WIŚNIEWSKI 2004), a w ostatnich latach wykazano kolejne grzebacze (Olszewski i in. 2013a; Olszewski i in. 2013b; Olszewski i in. 2013c). Przedstawiciele tego rodzaju mają smukłe, czarno pigmentowane ciało o długości od 3 do 7 mm. Oczy ich złożone są szeroko oddalone od siebie, ich wewnętrzne krawędzie są równoległe lub zbieżne ku dołowi. Krawędzie tnące żuwaczek posiadają dwa lub trzy zęby; wargę górną trójkątną, przy czym jej kształt jest charakterystyczny dla poszczególnych gatunków (BOHART i MENKE 1976). Po bocznych stronach śródtułowia występuje pojedynczy lub podwójny, mniej lub bardziej wyraźny poziomy rząd punktów. Tułów z odwłokiem połączony jest za pomocą krótkiego trzoneczka utworzonego z samego sternitu, u samicy na 6 tergicie brak półka pygidialnego. Skrzydła posiadają dwie komórki submarginalne i dwie komórki dyskoidalne (NOSKIEWICZ

i PUŁAWSKI 1960, JACOBS 2007). Większość gatunków zakłada gniazda w różnych miejscach nad ziemią np. pędach krzewów, opuszczonych chodnikach owadnich w martwym drewnie lub w galasach na dębach (WIŚNIEWSKI 2003, RAEMAKERS 2008). Samice polują na mszyce Aphidodea. Ich pasożytami gniazdowymi są złotolitki z rodzaju *Pseudomalus* (Chrysididae) oraz gąsieniczniki z rodzajów: *Perithous*, *Poemenia* i *Lochetica* (Ichneumonidae) (BLÖSCH 2000, BOHART i MENKE 1976).

P. pictus należy do grupy gatunków posiadających dwa wyraźne poziome oraz skośne rzędy grubych punktów na bokach śródtułowia. Warga górna samicy jest wydłużona, jasnożółta z wklęsłymi ściankami, u samca – żółto-brązowa. Ponadto trzy ostatnie człony czułków samca są bez listewek (JACOBS 2007).

Biologia *P. pictus* została opisana przez JANVIERA (1961). Gniazdo budowane jest najczęściej w ziemi, na terenach piaszczystych o stromych ścianach, rzadziej w martwym drewnie (RAEMAKERS 2008). Składa się z korytarza o długości 12–15 cm oraz od 5 do 8 komórek lęgowych. Samica łowi mszyce z rodzaju *Macrosiphum*. W pojedynczej komórce może zgromadzić nawet 30 upolowanych ofiar. Stadium jaja trwa zwykle 3–4 dni. Larwa w ciągu tygodnia zjada wszystkie ofiary. Zimuje najczęściej jako w pełni rozwinięta przedpoczwarka (RAEMAKERS 2008). Przepoczwarczenie następuje kilka tygodni przed rozpoczęciem pierwszych lotów (BLÖSCH 2000, RAEMAKERS 2008).

Dotychczas znany areal występowania *P. pictus* w Europie obejmuje południową oraz środkową jej część. Wymieniany jest on z: Austrii, Bułgarii, Czech, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, obszaru dawnej Jugosławii, Luksemburgu, Macedonii, Malty, Niemiec, Portugalii, Szwajcarii, Ukrainy, Węgier oraz Włoch; znany jest ponadto z: Algierii, Maroka, Syrii oraz Turcji (PUŁAWSKI 2012, STRAKA i in. 2004).

W trakcie przeprowadzania badań na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej na terenie rezerwatu odłowiono jedną samicę *P. pictus*:

– rez. Gorzowskie Murawy (WU14), 12 VII 2011, 1 f, leg. P. OLSZEWSKI.

Odłowu dokonano na murawie psammofilnej starego żwirowiska (Ryc.), porośniętego luźno roślinnością drzewiastą i krzewiastą. Z roślin zielnych porastających badany obszar dominowały: *Achillea pannonica* SCHEELE, *Berteroa incana* (L.) DC., *Conyza canadensis* (L.) CRONQUIST, *Echium vulgare* L., *Galium album* MILL., oraz *Hypericum perforatum* L. Ze względu na dogodne warunki siedliskowe, stanowisko to może służyć utrzymaniu populacji *P. pictus*.

Fot. Rezerwat „Gorzowskie Murawy”. Stanowisko *Passaloecus pictus*.

Fot. P. OLSZEWSKI

Phot. „Gorzowskie Murawy” reserve. Habitat of *Passaloecus pictus*.

Phot. by P. OLSZEWSKI

Rezerwat „Gorzowskie Murawy” utworzono w 2006 r. w północno-zachodniej części miasta Gorzowa Wielkopolskiego, na nieistniejącym już poligonie wojskowym. Jego obszar obejmuje powierzchnię 79,39 ha. Składa się na niego kompleks muraw, wrzosowisk i lasów usytuowanych na nasłonecznionych zboczach doliny Warty. Warto zaznaczyć, że wśród siedlisk występujących w rezerwacie kilka wymienionych jest w załączniku I Dyrektywy Siedliskowej UE: murawy kserotermiczne, murawy psammofilne, murawy szczotlichowe, wrzosowiska, bory chrobotkowe oraz grądy środkowoeuropejskie. Obecność *P. pictus* na murawie psammofilnej podkreśla wartości przyrodnicze rezerwatu i zasługuje na ochronę różnorodności siedliskowej tego obszaru.

PODZIĘKOWANIA

Autorzy składają serdeczne podziękowania Panu Hans-Joachim JACOBS za weryfikację oznaczenia gatunku.

SUMMARY

The work includes information on *Passaloecus pictus*, the species of digger-wasp new to Polish fauna. One female was captured in the reserve „Gorzowskie Murawy” (UTM: U14), 12th July 2011. Information about the species' ecology based on literature is given.

PIŚMIENNICTWO

- BOHART R.M., MENKE A.S. 1976: Sphecid Wasps of the World. A generic revision. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, IX + 695 ss.
- JACOBS H.J. 2007: Die Grabwespen Deutschlands. Ampulicidae, Sphecidae, Crabronidae. Keltern: Goecke & Evers. 207 S.
- JANVIER H. 1961: Recherches sur les Hymenopteres nidifiants aphidivores. III. Le genre *Passaloecus* (SHUCKHARD). Annales de Sciences Naturelles, Zoologie, **12** (4): 847-883.
- NOSKIEWICZ J., PUŁAWSKI W. 1960: Grzebaczowate – Sphecidae. Klucze do oznaczania owadów Polski, Grzebaczowate – Sphecidae. PWN Warszawa, 24, 67: 185 ss.
- OLSZEWSKI P., PAWLIKOWSKI T., PIEKARSKA-BONIECKA H. 2013a: *Nysson distinguendus* Chevrier, 1867 (Hymenoptera: Crabronidae), a new species to the fauna of Poland. Fragm. Faun., **56** (1): 43-46.
- OLSZEWSKI P., WIŚNIEWSKI B., KOSTRO-AMBROZIAK A., PAWLIKOWSKI T., PIEKARSKA-BONIECKA H. 2013b: *Psenulus meridionalis* Beaumont, 1937, a digger wasp species new to the fauna of Poland (Hymenoptera: Crabronidae). Fragm. Faun., **56** (1): 39-42.
- OLSZEWSKI P., WIŚNIEWSKI B., PAWLIKOWSKI T., STRAKA J. 2013c: *Tachysphex austriacus* Kohl, 1892 (Hymenoptera: Crabronidae) w Polsce. Wiad. entomol., **32** (3): 202-206.
- PUŁAWSKI W. 2012: Katalog internetowy Sphecidae: http://research.calacademy.org/ent/catalog_sphecidae. Dostęp 20 lipca 2012.
- RAEMAKERS I. 2008: De graafwesp *Passaloecus pictus* nieuw voor Nederland (Hymenoptera: Crabronidae), Nederlandse Faunistische Mededelingen, **29**: 21-26.
- SKIBIŃSKA E. 2002: Sphecidae Grzebaczowate. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Wyd. IOP PAN Kraków: 66-68.
- STRAKA J., BOGUSCH P., TYRNER P., VEPŘEK D. 2004: New important faunistic records of Hymenoptera (Chrysidoidea, Apoidea, Vespoidea) from the Czech Republic. Klapalekiana, **40**: 143-153.
- WIŚNIEWSKI B. 2003: Nadrodzina. Apoidea. [W:] DYLEWSKA M., WIŚNIEWSKI B.: Żądłówki (Hymenoptera, Aculeata) Ojcowskiego Parku Narodowego. Wyd. OPN Ojców: 129-179.
- WIŚNIEWSKI B. 2004: Annotated checklist of the Polish digger wasps (Hymenoptera: Sphecidae). Polskie Pismo Entomologiczne, **73**: 33-63.